

Phiếu đánh giá theo tiêu chí – công cụ đánh giá vì sự tiến bộ người học trong dạy học Địa lí ở trường phổ thông

Hoàng Thị Tươi*

*Trường THPT Đức Hợp - Kim Động - Hưng Yên

Received: 26/4/2023; Accepted: 4/5/2023; Published: 8/5/2023

Abstract: Criteria assessment form is one of the assessment tools to help teachers analyze students' strengths and weaknesses to adjust the teaching process and help students improve their own learning. The article introduces the concept, role, how to build and use criterion-based assessment sheets in teaching Geography in high schools.

Keywords: Evaluation form according to the criteria, for progress.

1. Đặt vấn đề

Trong những năm gần đây ngành giáo dục đang thực hiện những đổi mới căn bản và toàn diện nhằm phát triển năng lực, phẩm chất cho HS và đáp ứng những yêu cầu của xã hội. Trong đó, đổi mới kiểm tra đánh giá được coi là động lực thúc đẩy sự đổi mới không ngừng trong quá trình dạy và học. Với triết lí đánh giá vì học tập và đánh giá là học tập, đòi hỏi giáo viên cần phải đa dạng các phương pháp và công cụ đánh giá, nhất là các công cụ đánh giá sản phẩm học tập của HS.

Phiếu đánh giá theo tiêu chí là công cụ đánh giá thể hiện các mức độ đạt được của mục tiêu học tập và được sử dụng để đánh giá và thông báo về sản phẩm, năng lực thực hiện hoặc quá trình thực hiện nhiệm vụ của người học. Công cụ này mang lại hiệu quả cao trong việc giúp người học nhận biết được mình đang ở đâu trên con đường năng lực và xác định được để dàng những điểm cần bổ sung, hoàn thiện. Tuy nhiên, việc xây dựng và sử dụng phiếu đánh giá theo tiêu chí trong dạy học hiện nay của giáo viên ở trường phổ thông còn gặp nhiều khó khăn, Điều này đã ảnh hưởng không nhỏ đến việc đánh giá kết quả học tập của HS, nhất là đánh giá vì sự tiến bộ của người học.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Phiếu đánh giá theo tiêu chí và vai trò của phiếu đánh giá theo tiêu chí trong dạy học Địa lí ở trường phổ thông

Phiếu đánh giá theo tiêu chí còn gọi là Rubric. Theo Soái Công Hồng (2017, tr 113) “Rubric là một tập hợp những tiêu chí hay mong đợi được diễn đạt rõ ràng, giúp người dạy và người học tập trung vào những nội dung trọng tâm của một môn học, chủ đề hay hoạt động”. Như vậy phiếu đánh giá theo tiêu chí là một tập hợp các tiêu chí được cụ thể hóa bằng các chỉ báo, chỉ số, các biểu hiện hành vi có thể quan sát,

đo đếm được. Các tiêu chí này thể hiện mức độ đạt được của mục tiêu học tập và được sử dụng để đánh giá kết quả sản phẩm, năng lực thực hiện nhiệm vụ của người học. Phiếu đánh giá theo tiêu chí được xây dựng bởi 2 thành phần gồm các tiêu chí đánh giá và các mức độ đạt được của từng tiêu chí, trong đó các mức độ thường được thể hiện dưới dạng thang mô tả hoặc kết hợp thang số và thang mô tả một cách chi tiết các mức độ thực hiện nhiệm vụ của HS. Cấu trúc chung của rubric như sau:

	Mức độ 1	Mức độ 2	Mức độ 3	Mức độ 4	Mức độ 5
Tiêu chí 1					
Tiêu chí 2					
Tiêu chí 3					
.....					

Phiếu đánh giá theo tiêu chí có vai trò quan trọng trong quá trình dạy học. Theo Soái Công Hồng (2017, tr 114,115), phiếu đánh giá theo tiêu chí rất hữu ích với người dạy. Phiếu đánh giá theo tiêu chí là việc cụ thể hoá các tiêu chí để người dạy tập trung bài giảng vào những nội dung quan trọng. Qua phiếu đánh giá sẽ cụ thể các tiêu chí để giáo viên đánh giá HS. Phiếu đánh giá cụ thể, chi tiết sẽ tạo nên sự nhất quán trong quá trình đánh giá của giáo viên nhằm tạo sự công bằng, khách quan đối với HS nhờ những tiêu chí và cấp độ rõ ràng. Phiếu đánh giá theo tiêu chí sẽ khắc phục những hạn chế do ý kiến chủ quan của người đánh giá. Qua đó sẽ cung cấp cho giáo viên, phụ huynh HS và cả các cấp quản lí có được thông tin đầy đủ, chính xác về năng lực của HS.

Phiếu đánh giá theo tiêu chí không chỉ mang lại ý nghĩa quan trọng với giáo viên mà với HS nó cũng có vai trò vô cùng to lớn. Qua việc được đóng góp ý kiến để xây dựng nên phiếu đánh giá, HS được thể hiện mong muốn của mình đối với hoạt động dạy của

giáo viên. Phiếu đánh giá theo tiêu chí cung cấp cho HS những tiêu chí rõ ràng làm căn cứ để các em có thể tạo ra những sản phẩm học tập theo đúng mong đợi của giáo viên. Phiếu đánh giá sẽ giúp HS tự đánh giá hoặc đánh giá lẫn nhau trong suốt quá trình hoạt động và đánh giá kết quả sản phẩm. Quá trình đánh giá này được coi như 1 nhiệm vụ học tập giúp HS phát triển trở thành người học độc lập, tự chủ và phát huy được nhiều năng lực chung cũng như năng lực đặc thù cho từng môn học. Qua đó HS tự nhận xét điểm mạnh, điểm yếu của mình và tự vạch ra hướng khắc phục những sai sót đã mắc phải. Nhờ giữ vai trò chủ đạo trong việc đánh giá nên HS sẽ tích cực, chủ động trong việc cải thiện kết quả học tập của chính mình. Như vậy theo Nguyễn Công Khanh (2021, tr 216, 217), phiếu đánh giá theo tiêu chí có ý nghĩa rất lớn ở giai đoạn tiền đánh giá, trong giai đoạn đánh giá và giai đoạn hậu đánh giá.

Theo Soái Công Hồng (2017, tr 115), tùy thuộc vào ý nghĩa của việc đánh giá, có thể sử dụng phiếu đánh giá theo tiêu chí để đánh giá toàn diện về hoạt động của người học hoặc phân tích từng khía cạnh của hoạt động học. Với phiếu đánh giá theo tiêu chí để đánh giá toàn diện, mỗi cấp độ hoạt động được diễn tả chi tiết bằng 1 đoạn miêu tả. Với phiếu đánh giá theo tiêu chí dùng để phân tích lại bao gồm các miêu tả độc lập về từng tiêu chí hoạt động và mỗi tiêu chí cũng được cho điểm độc lập.

2.2. Xây dựng phiếu đánh giá theo tiêu chí trong dạy học Địa lí ở trường phổ thông

Căn cứ vào các yếu tố cấu thành nên rubric, việc xây dựng rubric gồm 2 nội dung là xây dựng tiêu chí đánh giá và xây dựng các mức độ đạt được của các tiêu chí đó. Vì vậy để xây dựng phiếu đánh giá theo tiêu chí cần tiến hành theo các bước sau:

- Bước 1: Xác định nội dung dạy học cần đánh giá bằng phiếu đánh giá theo tiêu chí.

- Bước 2: Xác định các tiêu chí đánh giá (không nên quá 6 tiêu chí trong 1 phiếu).

- Bước 3: Đưa ra các chỉ báo, minh chứng cho các tiêu chí cần đánh giá.

- Bước 4: Xác định các mức độ đánh giá (thường từ 3-5 cấp) và đưa ra minh chứng mô tả cho từng tiêu chí đánh giá ở các cấp độ.

- Bước 5: Thử nghiệm sau đó rà soát, chỉnh sửa lại.

Khi xây dựng phiếu đánh giá theo tiêu chí trong dạy học Địa lí cần chú ý đến một số yêu cầu như sau:

- Giáo viên phải xác định những đặc điểm trọng tâm của mỗi hoạt động theo yêu cầu cần đạt và phải cụ thể hoá các tiêu chí trong từng cấp độ của hoạt động.

- Giáo viên nên xác định các tiêu chí hoạt động với sự tham gia của cả giáo viên và HS. Tiêu chí đánh giá sẽ phụ thuộc vào mục tiêu của giáo viên trong việc đánh giá đồng thời phản ánh mong đợi của HS muốn giáo viên đánh giá ở khía cạnh nào. Để việc sử dụng phiếu đánh giá có hiệu quả giáo viên nên cung cấp phiếu đánh giá ngay khi giao nhiệm vụ để HS tập làm quen và biết cách sử dụng các tiêu chí làm căn cứ cho các em trong quá trình làm việc và hoàn thiện sản phẩm.

- Việc xác định các tiêu chí đánh giá không chỉ dừng lại ở đánh giá kiến thức, kĩ năng mà cần chú trọng các tiêu chí đánh giá năng lực của HS. Do đó tiêu chí không chỉ đảm bảo đánh giá cả về nội dung mà cần có tiêu chí đánh giá về tính hợp tác, tính sáng tạo,...

Ví dụ: GV có thể thiết kế phiếu đánh giá theo tiêu chí để đánh giá sản phẩm học tập của HS là sơ đồ tư duy thể hiện các nhân tố hình thành đất (Địa lí 10 như sau:

2.3. Sử dụng phiếu đánh giá theo tiêu chí trong dạy học Địa lí ở trường phổ thông

Tiêu chí	Mức A	Mức B	Mức C
1.Nội dung	- Trình bày đầy đủ ảnh hưởng của 6 nhân tố tới việc hình thành đất và có ví dụ minh họa. Cụ thể: - Đá mẹ: Tác động đến tính chất lí, hoá của đất. Ví dụ: Đất hình thành trên đá mẹ granit sẽ chua. - Khí hậu: có vai trò quan trọng tác động đến quá trình phong hoá đá và hình thành đất. Ví dụ: ở miền khí hậu nhiệt đới ẩm gió mùa đá bị phá huỷ mạnh, rửa trôi các chất bazơ làm đất dày, chua. - Địa hình: Tác động chủ yếu đến phân phối nhiệt, ẩm và tích tụ vật chất. Ví dụ ở đồng bằng quá trình bồi tụ chiếm ưu thế nên đất dày. - Sinh vật: Tạo chất hữu cơ cho đất và ngăn chặn xói mòn, rửa trôi đất. Ví dụ: Xác động thực vật phân huỷ cung cấp chất dinh dưỡng cho đất.	- Thể hiện được từ 4-5 nhân tố như trên hoặc thể hiện được 6 nhân tố nhưng còn thiếu 1 trong 2 ý của từng nhân tố (tác động hoặc ví dụ)	- Thể hiện được 1-3 nhân tố như trên hoặc thể hiện được 6 nhân tố nhưng chưa nêu được vai trò và ví dụ.

	- Thời gian: Cho biết cường độ tác động và thời gian tác động của các nhân tố. Ví dụ đất ở vùng cực có tuổi trẻ vì quá trình hình thành đất chậm và gián đoạn do băng bao phủ. - Con người: Làm biến đổi tính chất của đất. Ví dụ bón phân, cày xới đất.		
2. Hình thức	- Ổ trung tâm có từ khoá viết in hoa. - Sơ đồ gồm 6 nhánh chính (mỗi nhánh thể hiện 1 nhân tố) - Xây dựng được 2 cấp. - Mỗi nhánh thể hiện bằng 1 màu sắc khác nhau, nhánh chính vẽ đường đậm nét liền, nhánh phụ vẽ đường mảnh nét đứt.	- Ổ trung tâm có từ khoá nhưng không viết in hoa. - Sơ đồ gồm từ 4- 5 nhánh chính. - Xây dựng được từ 1- 2 cấp. - Mỗi cấp thể hiện bằng 1 màu sắc khác nhau nhưng không có sự khác biệt giữa nhánh chính và nhánh phụ.	- Ổ trung tâm không có từ khoá. - Sơ đồ chỉ vẽ được 1-3 nhánh chính. - Xây dựng được 1 cấp. - Các cấp thể hiện bằng cùng 1 màu sắc và không có sự khác biệt giữa nhánh chính và nhánh phụ.
3. Sáng tạo	Có tranh ảnh hoặc hình vẽ minh hoạ thể hiện đúng cho từng nhân tố.	Có tranh ảnh hoặc hình vẽ minh hoạ nhưng có 1 tranh, hình vẽ thể hiện không đúng nội dung của nhân tố hoặc thiếu 1 nội dung không có tranh ảnh, hình vẽ minh hoạ.	Có tranh ảnh hoặc hình vẽ minh hoạ nhưng có 2 tranh ảnh, hình vẽ trở lên thể hiện không đúng nội dung tìm hiểu hoặc có từ 2 nội dung trở lên không có tranh ảnh, hình vẽ minh hoạ.
4. Thời gian	Hoàn thành trước thời gian hoặc đúng thời gian.	Hoàn thành chậm so với thời gian quy định không quá 5 phút.	Hoàn thành chậm so với thời gian quy định quá 5 phút.

Phiếu đánh giá theo tiêu chí được sử dụng rộng rãi để đánh giá các sản phẩm, quá trình hoạt động của HS cũng như đánh giá thái độ và hành vi về những phẩm chất cụ thể. Rubric được sử dụng để đánh giá cả định tính và định lượng.

Đối với đánh giá định tính: Giáo viên dựa vào sự mô tả các mức độ trong rubric để chỉ ra cho HS thấy khi đối chiếu sản phẩm, quá trình thực hiện của HS với từng tiêu chí thì những tiêu chí nào họ làm tốt và làm tốt đến mức độ nào, những tiêu chí nào chưa tốt và mức độ ra sao. Từ đó, giáo viên dành thời gian trao đổi với HS để chỉ cho họ thấy những điểm được và chưa được. Trên cơ sở HS đã nhận ra rõ những nhược điểm của bản thân, giáo viên yêu cầu HS đề xuất cách sửa chữa nhược điểm để cải thiện sản phẩm/quá trình cho tốt hơn. Với cách này, giáo viên không chỉ sử dụng rubric để đánh giá HS mà còn hướng dẫn HS tự đánh giá và đánh giá đồng đẳng góp phần to lớn trong việc cải thiện kết quả học tập của HS.

Đối với đánh giá định lượng: Để lượng hóa điểm số của các tiêu chí trong bản rubric thành một điểm số cụ thể, giáo viên cần tính tổng điểm các mức độ đạt được của từng tiêu chí sau đó chia cho điểm số kì vọng để quy ra điểm phần trăm rồi đưa về hệ số điểm 10. Tùy thuộc vào việc rubric được xây dựng

có bao nhiêu mức độ mà việc tính điểm cho từng tiêu chí có thể khác nhau. Ví dụ: giáo viên sử dụng bản rubric có 4 tiêu chí để đánh giá một bài báo cáo của HS và mỗi tiêu chí đó được chia làm 5 mức thì mỗi mức ứng với một mức điểm từ 1 đến 5, trong đó mức 1 ứng với điểm 1 và mức 5 ứng với điểm 5. Giả sử các tiêu chí có giá trị như nhau. Như vậy, tổng điểm cao nhất (điểm kì vọng) về bài báo cáo của HS sẽ là: $4 \times 5 = 20$. Khi chấm bài cho 1 HS, tổng tất cả các tiêu chí của HS đó được 16, thì HS đó sẽ có điểm số là: $16/20 \times 100 = 80$ (tức là 8 điểm).

3. Kết luận

Việc sử dụng phiếu đánh giá theo tiêu chí mang lại ý nghĩa rất lớn đối với giáo viên và HS. Thông qua đó góp phần điều chỉnh quá trình giảng dạy của giáo viên cũng như thúc đẩy quá trình hình thành và phát triển các năng lực cần thiết cho HS trong học tập cũng như giải quyết được các vấn đề trong cuộc sống.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông môn Địa lý*, NXB Giáo dục.
2. Sái Công Hồng, Lê Thái Hưng, Lê Thị Hoàng Hà, Lê Đức Ngọc (2017), *Giáo trình kiểm tra đánh giá trong dạy học*, NXB Đại học quốc gia HN.
3. Nguyễn Công Khanh, Đào Thị Oanh (2021), *Giáo trình kiểm tra đánh giá trong giáo dục*, NXB Đại học sư phạm.